

BEZWAARSCHRIFT STICHTING FOTOGRAFIE NOORDERLICHT

31 mei 2016

1. Het advies van de Raad voor Cultuur

Met deze brief tekent Noorderlicht bezwaar aan tegen het advies van de Raad van Cultuur, omtrent honorering van Noorderlicht als BIS-instelling. Allereerst wordt ingegaan op de conclusies van de Raad en daarna worden de bezwaren op een aantal specifieke aandachtspunten toegelicht.

De Raad voor Cultuur beoordeelde de aanvragen conform criteria van de Minister van Cultuur. De Raad stelt onomwonden dat Noorderlicht de afgelopen jaren ruimschoots heeft voldaan aan de criteria die voor BIS-instellingen gelden. Noorderlicht levert in zijn ogen een consistente kwaliteit, een onderscheidend karakter, een groot publieksbereik en heeft zich ingebed in de regio. Verder is de eigen-inkomstennorm gerealiseerd, een uitstekend educatieprogramma ontwikkeld en heeft de organisatie, in de ogen van de Raad, internationaal gezien een sterke positie.

Het is Noorderlicht gelukt om haar beleidsplan 2013-2016 succesvol uit te voeren, ondanks een substantiële daling van zijn Rijksbudget in 2013. Het vergde veel van de kleine instelling. Het verlangen van de minister naar rust en stabiliteit is ons dan ook uit het hart gegrepen.

De Raad voor Cultuur heeft ondanks de positieve signaleringen een negatief advies over Noorderlicht afgegeven voor de komende cultuurperiode. Het belangrijkste argument van de Raad is een vermeend gebrek aan experiment en vernieuwing in de programmering van Noorderlicht. Daarnaast wekt de geplande herformulering van de manifestatie in de nieuwe cultuurperiode kritische vragen op.

Het is ook cruciaal voor Noorderlicht dat de minister, in haar meest recente beleidsbrief, nieuwe elementen aan het staande beleid heeft toegevoegd. Zij vraagt meer aandacht voor het samenspel tussen stad en regio, wil meer ruimte geven aan het eigen karakter van een instelling, en geeft een brede duiding van maatschappelijke meerwaarde. Het zijn elementen waarbinnen Noorderlicht uitstekend past.

Noorderlicht constateert hieronder feitelijke onjuistheden in het advies van de Raad op detailpunten, en stelt de subjectieve interpretatie van het begrip 'vernieuwing' bij. Daarnaast stelt Noorderlicht dat de Raad niet heeft geadviseerd conform voornoemde aandachtspunten van de minister.

2. Experimenteel karakter

Het door de Raad gehanteerde beoordelingskader doet in de ogen van Noorderlicht onvoldoende recht aan het specifieke van het medium fotografie: reden waarom ook bij bijvoorbeeld design, film of architectuur eigen criteria worden toegepast. Door fotografie bij de beoordeling op experiment en/of vernieuwing eenvoudigweg onder het generieke 'beeldende kunst' te scharen, kan onzes inziens geen zorgvuldige beoordeling plaatsvinden.

2.1 Vernieuwing en experiment

Fotografie herbergt ongekeerde mogelijkheden aan stijlen en genres. Er is geen kunstmedium dat zo onderhevig is aan technologische vooruitgang als de fotografie. Noorderlicht heeft het nooit geëxpliciteerd, maar kiest altijd voor het principe *lead by example*. Digitale fotografie was in de jaren '90 voor het eerst bij Noorderlicht te zien, als vanzelfsprekend onderdeel naast meer traditionele vormen. We hebben crossovers getoond naar virtuele fotografie, en naar video- en computerkunst. We hebben er nooit een expliciet innovatielabel aan gehangen. Noorderlicht is uniek in het versmelten van alle genres in de fotografie en het eruit distilleren van een overstijgend geëngageerd narratief. Zij is multidisciplinair *binnen* de ontelbare verschijningsvormen die de fotografie kent. Mondiaal wordt Noorderlicht gezien als een instelling in de voorhoede, wars van hypes maar pleitbezorger van actuele verdiepende kwaliteit. In een recent internationaal naslagwerk over 'post-photography' zijn bijvoorbeeld veel kunstenaars opgenomen die Noorderlicht al eerder toonde.

Noorderlicht is zodoende wel degelijk experimenteel en vernieuwend. Het oordeel van de Raad is op dit punt onjuist.

Voorbeelden uit het recente programma van Noorderlicht waarbij heel duidelijk vernieuwing en experiment een essentieel element vorm(d)en, zijn het volledige manifestatiethema 'Data Rush' (2015), het onlangs geopende 'Landschap als Arena', tentoonstellingen van Angelica Dass (2015-16), Matthieu Keuter (2014) en Carlos Spottorno (2015-2016), en groepsexposities 'The Devil may care' (2015) en 'Five views from Korea' (2014). Deze projecten waren en zijn ieder zowel in vorm als in het creatieproces van de kunstenaar sterk vernieuwend en/of experimenteel (geweest), met een verhalende presentatie als resultaat. Dergelijke elementen zijn structureel verankerd in het beleid van Noorderlicht. De verbreding van Data Rush in de richting van nieuwe media is het meest uitgesproken voorbeeld. Dit project was succesvol en wordt qua aanpak in de toekomst uitgebouwd, zowel in toekomstige tentoonstellingen als in onze educatiepakketten.

De Volkskrant kopte in 2015 over Data Rush: "Dit is fotografie in het digitale tijdperk. Noorderlicht doet een dappere poging de spanning daarvan in kaart te brengen."

Daar komt nog bij dat de minister pleit voor meer eigenheid en ruimte voor het specifieke karakter van de instelling. De Raad hanteert daarentegen uniforme definities van vernieuwing en experiment, waardoor juist de diversiteit tussen de instellingen gereduceerd wordt. Binnen de beeldende kunst ontstaat zo onvoldoende ruimte voor instellingen om specialismen te ontwikkelen, en daarmee collegiaal en op nationaal niveau elkaar te kunnen kruisbestuiven. Onze aanpak om vanuit ons eigen vakgebied de vernieuwing en de samenwerking op te zoeken, sluit daarmee aan bij de opvatting van de minister betreffende diversiteit en regionale spreiding.

Het feit dat de openstaande posities in de sector niet gevuld konden worden binnen de criteria zoals de Raad die interpreteert, sterkt ons in onze oproep tot meer ruimte voor een autonoom karakter.

2.2 In de regio

Volgens de Raad is de samenwerking met andere kunstvormen een essentieel onderdeel van een experimenteel aanbod. Hoezeer Noorderlicht het hier ook eens is met de Raad (onze aanvraag citerend: 'de symbiotische relatie die fotografie kan hebben met andere kunsten of kennisgebieden'), ziet zij zich hier desondanks voor een dilemma geplaatst. Niet alle disciplines zijn in het Noorden voorhanden: zo zijn met name innoverende experimentele activiteiten, mede door gebrek aan overheidssteun buiten de Randstad, een grote afwezige. Groningen heeft weliswaar een kunstacademie, maar deze heeft vooralsnog een traditie die elders ligt. Met haar vernieuwde faculteit

PRICCA Practice heeft Noorderlicht een innige samenwerking. Twee keer per jaar vindt deze sector van Minerva onderdak in de presentatieruimte van Noorderlicht. Er zijn nauwelijks nog galerieën, laat staan autonome kunstinstellingen van landelijk niveau die zich kunnen beroepen op een traditie van innovatie en vernieuwing.

Dit gegeven dwingt Noorderlicht daarom voor de samenwerking met andere disciplines buiten het Noorden te kijken. Tegelijkertijd echter wordt Noorderlicht naast het Rijk door de noordelijke overheden gesubsidieerd, met als voorwaarde voor deze ondersteuning het zoeken naar samenwerking met regionale instellingen. Het is gezien de beperkte middelen van Noorderlicht, zeker na een korting van de rijkssubsidie van 50% in 2012, niet te vermijden dat prioriteit gegeven wordt aan de samenwerking in het Noorden en aan internationale projecten. Dit onderstreept het belang van Noorderlicht als mondiaal instituut en heeft een voorbeeldrol voor de mogelijkheden om vanuit de regio internationaal te functioneren.

Noorderlicht zoekt nadrukkelijk de samenwerking op met de grote Noordelijke musea in innovatieve projecten. De Noord-Korea-tentoonstelling in het Drents Museum was daar een voorbeeld van en met het Groninger Museum zijn concrete plannen, onder andere in het kader van de landschapscyclus die recent is gestart met een nu al drukbezochte tentoonstelling in museum Belvédère in Heerenveen. Deze musea waarderen het eigen karakter van Noorderlicht, en heten ons welkom op basis van onze bewezen kwaliteiten en ideeën.

De minister vroeg de Raad om regionale spreiding mee te nemen in zijn overwegingen. Noorderlicht denkt dat het van belang is dan ook om de regionale culturele infrastructuur waarin een organisatie opereert in de context te bezien. Zij is ervan overtuigd hierin een buitengewoon sterke balans te hebben gevonden.

3. Herformulering manifestatie

De Raad is van mening dat de plannen om de fotomanifestatie te verkleinen risicovol zijn. Noorderlicht willen vooropstellen dat waar zij in de aanvraag aangaf de manifestatie een meer eigentijdse vorm te gaan geven, dit allerminst impliceert dat hiermee de manifestatie wordt afgeschaft. Dit is wellicht te onduidelijk geformuleerd in het plan. Uw kritiek is begrijpelijk, reden te meer om hieronder de nieuwe plannen duidelijker uiteen te zetten.

De manifestatie zal geenszins verdwijnen, maar in zijn huidige vorm een jaarlijkse fotomanifestatie van formaat blijven op één locatie, in afwisselend Friesland en Groningen, die veel meer samenhang vertoont met andere regionale activiteiten in de rest van het jaar. Noorderlicht zet hier nog eens zijn speerpunten neer: regionale samenwerking én internationale profilering. De manifestatie blijft een jaarlijks internationaal Noorderlicht, aangevuld met een regio-brede jaarcyclus van activiteiten. Dit is door de Raad opgevat als versnipperend en nivellerend, terwijl het tegendeel het geval is.

Noorderlicht maakt middelen vrij voor de verbreding van het jaarprogramma door minder met dure, enorme manifestatielocaties te werken. De thema's - toe nu toe eenmalig van karakter - worden tegelijkertijd omgebogen naar terugkerende aandachtslijnen. Het zal de internationale positie van Noorderlicht alleen maar versterken, het vormt een onderscheidend karakter nu fotofestivals internationaal steeds veelvuldiger (maar ook steeds meer *formulaic*) worden en het moeilijker wordt om met bescheiden middelen boven het publicitaire maaiveld uit te komen.

De regionale presentaties leveren meer verdieping op in de thematische uitwerking van de jaarlijkse internationale tentoonstelling. Zij zijn van een andere omvang en kunnen fungeren als voorwoord,

nawoord, *work in progress* of lokale thema-invullingen. Hiermee wordt zowel voldaan aan de eisen van regionale spreiding, zoals geformuleerd in de beleidsplannen van het Rijk, als aan 'We the North' van de Noordelijke overheden. Noorderlicht is ervan overtuigd dat we hiermee een positieve stap zetten qua inhoudelijke diepgang en publieksbereik. Daarnaast sluit deze stap goed aan bij de uitgesproken intenties van zowel de minister als het Noorden zelf.

4. Aanvullende punten

4.1 Vakfotografen, amateurfotografen en beroepsuitoefening

Wat betreft de verbazing van de Raad over de 'conservatieve denktrant van Noorderlicht over amateurfotografie', is het volgende van belang. Binnen de fotografie neemt, nog meer dan bij alle andere kunstvormen, het dagelijks gebruik en toepassing ervan door het publiek exponentieel toe. De implicaties hiervan komen bij de door Noorderlicht getoonde projecten waar relevant aan bod - zie hiervoor de tentoonstellingen Data Rush, en North Korean Perspectives (beide 2015), maar ook tijdens de internationale Northern Lights Masterclass passeert dit fenomeen met regelmaat de revue.

Deze ontwikkeling is van groot dagelijks belang in ons denken, als een bewegende *maatschappelijke context* voor het medium. Het roept de vraag op naar meerwaarde, naar hoe een band met het publiek te cultiveren is, als fotografie overal in overvloed aanwezig is. Naar de groeiende integratie van social media in het beroepsprofiel van de fotograaf. Het hoeft echter niet te betekenen dat het noodzakelijk wordt om *vernacular*, cq amateurfotografie en gevonden fotografie, uit de oorspronkelijke context te halen en als kunst te presenteren.

Als *presentatiepodium* blijven Noorderlicht zich dan ook richten op het werk van de professionele kunstenaar. De exponentiële groei van iets dat al een massamedium was, noopt ons tot een *verhoging* van kwaliteitseisen, tot een groter respect voor het contemporaine ambacht, niet tot een nivellering ervan.

De economische positie van de fotograaf hangt als een donkere wolk over het *métier*. Fotografen die tot voor kort uiterst succesvol waren, kunnen nu niet meer leven van hun vak. Het staat in groot contrast met de populariteit van het medium en de enorme hoeveelheid enthousiaste aspirant-fotografen. Dit motiveert Noorderlicht om fotografie-opdrachten een meer centrale rol in het beleid te geven. Dit onderwerp vormt ook een significante module binnen de masterclass programma's.

4.2 Positionering in het fotobeleid

In de jaren '90 stond de infrastructuur van de fotografie in Nederland op de politieke agenda. Toenmalig minister Brinkman sprak bij de opening van het Nederlands Fotomuseum de historische woorden: dit is het begin van een nationale infrastructuur, en diende gevolgd te worden door meer spreiding en diversiteit. Het nationale fotobeleid is nooit van de grond gekomen. Initiatieven vanuit Noorderlicht om tot een nationale overlegstructuur te komen strandden in het veld. Daar waar foto-instellingen floreren, doen zij dit op individuele basis, ieder met een eigen karakter.

Noorderlicht werd, om administratieve redenen, bij de beeldende kunsten ondergebracht, een kader dat maar beperkt recht doet aan de reikwijdte van het medium en zijn gebruik. De instelling kent in hoofdzaak een presentatiepodium en een manifestatie. Beide zijn toonaangevend en internationaal, vanuit beide reizen producten de wereld over. In 2012 werden festivals echter in de ban gedaan door de Raad. Reden voor Noorderlicht om een verschuiving in het beleid in te zetten, waarvan het huidige plan een uitvloeisel is.

In de tussentijd hebben we een manifestatie behouden dankzij steun van de regionale overheden. De recente lovende uitingen van de Raad over festivals, en zeker de uitspraak dat de Raad vooral meer festivals zou willen zien die de bezoeker ook verleiden om reguliere locaties te bezoeken, zijn verrassend. Noorderlicht voelt zich een speelbal in zwalkend beleid, dit grenst aan onbehoorlijk bestuur.

4.3 Verdienmodellen

De Raad zet vraagtekens bij de aanname van Noorderlicht dat er meer inkomsten zullen zijn door een toename van subsidies en bijdragen uit private middelen. Er is echter geen sprake van een verdubbeling van subsidies, maar juist van een herstel naar de situatie van voor 2013. Resultaten in verleden jaren tonen aan dat de eigen inkomstenprognose reëel is.

Daarnaast kan de Raad de verwachting van Noorderlicht dat de bezoekersaantallen met vijf procent zullen stijgen, niet rijmen met de verwachte halvering van de opbrengst uit publieksinkomsten en het verkleinen van de fotomanifestatie. De toename in bezoekersaantallen die Noorderlicht verwacht, is gebaseerd op het feit dat er meer en ook meer diverse projecten, verspreid over een langere periode, zullen zijn. Daar staat echter tegenover dat we verwachten dat er minder gelegenheden resteren waarbij entreegelden geheven kunnen worden. Daarom rekenen we er veiligheidshalve op dat de publieksinkomsten zullen afnemen.

4.4 Economisch werken

De Raad geeft in zijn advies aan dat de ideeën van Noorderlicht om een modulair, herbruikbaar, systeem te ontwikkelen voor presentaties in de openbare ruimte, behoudend zijn en onvoldoende ingaan op de relaties die met het publiek kunnen worden gelegd. Het is van belang om te beseffen dat het systeem waar de Raad aan refereert, zich enkel op de vorm richt, en geheel losstaat van de inhoud. Het is een plicht – en noodzaak – van een instelling als Noorderlicht om economisch efficiënt te werken, en om veel te doen met weinig.

Onze organisatie is doordrenkt met de ambitie om veel kwaliteit te leveren voor weinig geld. Daardoor lukt het ons om een plan te presenteren dat gebaseerd is op slechts 2,98€ OCW-subsidie per bezoeker (inclusief buitenland). Dit kengetal steekt uiterst positief af.

4.5 Culturele diversiteit

De Raad geeft aan het jammer te vinden dat culturele diversiteit geen rol speelt bij de samenstelling van het personeel van de instelling en van het bestuur. Hoewel de realiteit inderdaad niet anders is (hetgeen een fenomeen is in de bredere kunstwereld, een onderwerp dat buiten deze aanvraag valt), mag gezegd worden dat Noorderlicht door de bezuinigingen afscheid heeft moeten nemen van een Spaanse en Bosnische werkneemster. Daarnaast werkt Noorderlicht al jaren met een gepromoveerde *associate curator* uit Indonesië, Alex Supartono, en is zij momenteel met een groot project in Ghana bezig waarbij etniciteit centraal staat en er expliciet voor gekozen is intensief samen te werken met Ghanese partners en fotografen.

5. Samenvattend

De opdracht van de minister, die we herkennen in het algemene cultuurbeleid dat de Raad voorstaat, is doorspekt met criteria en intenties die Noorderlicht op het lijf zijn geschreven. De sector presentatie-instellingen kent echter een extra criterium, specifiek is voor de sector, waarop Noorderlicht is afgewezen. Het criterium is subjectief en Noorderlicht vindt de interpretatie van 'vernieuwing en experiment' die de Raad nu hanteert onjuist.

Bij dezen tekent Noorderlicht bezwaar aan en vraagt respectvol om herziening van het uitgebrachte advies.

Bijlage: Noorderlicht in historische context

De eerste aanzet voor de oprichting van het Nationaal fotomuseum werd in de jaren negentig van de vorige eeuw gegeven door toenmalig minister voor cultuur Hedy d'Ancona. In 2003 opende Eelco Brinkman vervolgens het eerste Nederlandse fotomuseum te Rotterdam. Hij constateerde dat met de opening een begin werd gemaakt met de ontwikkeling van een nationale infrastructuur voor de fotografie. Er moest echter meer komen. Verspreid over Nederland met veel diversiteit.

Nationaal fotobeleid

We kunnen vandaag de dag constateren dat er inderdaad meer is gekomen en dat er een zekere mate van diversiteit is in de instellingen die zich met fotografie bezighouden. Een nationaal fotobeleid is echter niet tot ontplooiing gekomen. Dit in tegenstelling tot de ons omringende landen. Het zijn met name particuliere initiatieven in Amsterdam en omgeving, die een nadere invulling hebben gegeven aan de diversiteit die er op het gebied van de fotografie in ons land bestaat. Het is binnen deze historische context dat Noorderlicht haar eigen specifieke invulling heeft gegeven binnen de contouren van de fotografie.

Fotografie in gedrang

Vooralsnog is de fotografie in ons land, met name om administratieve redenen, ondergebracht bij de beeldende kunsten, echter niet als specialisme binnen die sector. De uitingsvormen waarmee fotografie in Nederland zichtbaar was waren wel onderhevig aan het met de verschillende kabinetten wisselende rijksbeleid ten aanzien van de kunst en cultuur.

Terugkijkend kunnen we constateren dat de fotografie, na de opening van het Nederlands Fotomuseum, niet meer op de nationale politieke agenda heeft gestaan. Daardoor zijn foto-instellingen in het gedrang gekomen, zoals nu ook de Stichting Fotografie Noorderlicht.

Festivals

Noorderlicht kenmerkt zich door twee hoofdactiviteiten: het festival en de galerie, haar presentatiepodium. Elk met een wisselend financieringsmodel. Beide functioneren op internationaal niveau en worden erkend als vernieuwend. Tentoonstellingen uit de galerie reizen de wereld over. Ze hebben een groot en breed publieksbereik en worden internationaal gewaardeerd. Net zoals het festival.

In de Cultuurnota 2012-2016 werden festivals, met uitzondering van de film in de ban gedaan.

Noorderlicht reageerde hierop als presentatie podium door het losstaande festival als internationaal georiënteerde manifestatie in een jaarprogramma van op de regio gerichte activiteiten op te nemen

Dit conform de wens van de minister meer aandacht aan de regio te besteden en de gelijklopende noordelijke wens voor een experimenteerregio.

Hedendaags antwoord

Het hoort bij de grilligheid van het politieke discours dat na het in de ban doen van het fenomeen festival, nu weer waardering voor de rol van dit culturele fenomeen. Dit laatste is echter verheugend. Festivals hebben weer de toekomst, doordat zij breed toegankelijk zijn en een zeer divers programma bieden. Met de jaarlijkse manifestatie binnen de context van andere activiteiten heeft Noorderlicht een hedendaags antwoord gevonden op de kwetsbaarheid van het fenomeen festival. Internationale uitstraling, brede programmering én aandacht voor de regio zijn in een samenhangend geheel opgenomen. Dit staat haaks op de constatering dat het activiteitenpakket van Noorderlicht versnipperd zou raken.